

Beata Edyta DWORAKOWSKA

Uniwersytet w Białymstoku

JĘZYKOWY OBRAZ MIŁOŚCI W WYBRANYCH WIERSZACH KSIĘDZA JANA TWARDOWSKIEGO I ICH ROSYJSKICH PRZEKŁADACH

Poezja księdza Twardowskiego wpisuje się w nurt poezji religijnej, a podjęty w artykule temat odnosi się do lingwistyki kulturowej, kognitywizmu i JOS. M. Jasińska-Wojtkowska zaznacza, mimo iż „określenie ‘poezja religijna’ nie ma statusu terminu naukowego, jest ono mocno zakorzenione w świadomości [...] czytelników, jak i badaczy”¹. Według autorki, rozpoznanie, czym jest literatura religijna, wymaga potrójnych kompetencji: „religiologicznej (związanej między innymi z rozumieniem pojęć religii, religijności, *sacrum*), semiologicznej (związanej z rozumieniem religii jako zjawiska kultury) i teoretyczno-literaturoznawczej (związanej z problematyką interpretacji dzieła literackiego)”². Z. Baran dodaje, że ‘poezja religijna’ obejmuje wiersze kryjące w sobie idee, wynikające bezpośrednio z prawd wiary, kreujące obraz człowieka zgodnie z wiarą. Religijny światopogląd podmiotu lirycznego oznacza, że jest on świadomy swej egzystencji w bezpośredniej więzi z Bogiem. Wartości chrześcijańskie: wiara, nadzieja, miłość są w hierarchii wartości podmiotu literackiego najważniejszymi wartościami egzystencjalnymi i kulturotwórczymi³. Ponadto, jak zauważa Jasińska-Wojtkowska, „pojęcie ‘poezja religijna’ nie jest apriorycznie czy organicznie związane z żadnym określonym systemem religijnym, ani – tym bardziej – konkretnym

¹ M. Jasińska-Wojtkowska, *Uwagi o poezji religijnej*, „Zeszyty Naukowe KUL” 37, nr 3–4, Lublin 1994, s. 120.

² M. Jasińska-Wojtkowska, *Problemy identyfikacji religijności dzieła literackiego*, [w:] *Sacrum w literaturze*, Lublin 1983, s. 54.

³ Por. Z. Baran, *W kręgu poezji religijnej dla dzieci*, Kraków 2001, s. 17.

wyznaniem. Jest to uzasadnione dwojako. Egzystencjalne przeżycia religijne często nie mają uchwytnego związku z religią jako systemem, stanowią bowiem reakcję na spotkanie dna duszy z *sacrum*, które [...] jest bytem absolutnym, a więc przekraczającym ludzkie, zatem ograniczone kategorie racjonalności i kultury. Poezja liryczna jest ponadto sztuką operującą symbolem, skrótem, spięciem sensów i obrazów, a więc poetyką antyanalityczności, często niepoddawaną jednoznacznie ukonkretniającej interpretacji"⁴. Język poezji religijnej musi zmieniać religijne nacechowania swych znaków, gdyż w dużej części jest językiem kultury. Poezja religijna ma wpływ na pogłębienie duchowości, odświeżenie języka poezji, „prowadzenie wiernych do Boga drogami ich powszedniości, doświadczeniami ich egzystencji współczesnej”⁵.

Wszechstronna refleksja nad JOS jest szczegółowo omówiona w humanistyce polskiej⁶, więc wystarczy w tym miejscu zasygnalizować najistotniejsze zagadnienia związane z tym pojęciem. Jak pisze W. Wysoczański: „Zasadniczym założeniem koncepcji JOS jest stwierdzenie, iż język nie jest tylko środkiem porozumiewania się międzyosobniczego, ani też nie jest tworem niezmiennym [...]. Przeciwnie [...], język pojmowany jest tu dynamicznie, tzn. brana jest pod uwagę jego strona aktywna, co oznacza, że znajduje się on w stanie ciągłego tworzenia i rozwoju [...]. Język sprowadzany jest zatem do roli kreatora rzeczywistości, przy czym kreatywność rozumiana jest w tym odniesieniu jako zdolność tworzenia przez język własnego systemu pojęć w umyśle człowieka, tzn. tworzenia swoistego obrazu świata”⁷. Język ujawnia, poznaje, interpretuje, odzwierciedla rzeczywistość pozajęzykową.

Rola konwencji językowych w organizacji i symbolizacji tekstu z definicji stanowi przedmiot badań gramatyki kognitywnej. Obrazowanie jest

⁴ M. Jasińska-Wojtkowska, *Sytuacja poezji religijnej*, [w:] *To, co Boskie, to, co ludzkie: materiały z sesji „Poezja religijna, metafizyczna, czy...?”*, pod red. R. Pyzałki, Wrocław 1996, s. 12.

⁵ B. Chrzastowska, *Wierzę wierszem. O poezji kapłańskiej*, [w:] *Religijne aspekty literatury polskiej XX wieku*, pod red. M. Jasińskiej-Wojtkowskiej, J. Święcha, Lublin 1997, s. 295.

⁶ Zob. *Językowy obraz świata*, pod red. J. Bartmińskiego, Lublin 1990; S. Grabias, *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin 1997; R. Kwaśnica, *Rzeczywistość jako byt sensu. Teza o językowym tworzeniu rzeczywistości*, [w:] *Podstawowe pojęcia i problemy*, pod red. J. Anusiewicz, J. Bartmińskiego, „Język a kultura”, t. 1, Wrocław 1991; A. Mańczyk, *Wspólnota językowa i jej obraz świata. Krytyczne uwagi do teorii językowej Leo Weisgerbera*, Zielona Góra 1982 i inni.

⁷ W. Wysoczański, *Językowy obraz świata w porównaniach zleksykalizowanych na materiale wybranych języków*, Wrocław 2006, s. 69–70.

najbardziej podstawową cechą języka poetyckiego. E. Tabakowska pisze, że: „Obrazowanie, utożsamiane z obrazem poetyckim, od zawsze uchodziło za ducha poezji i źródło jej piękna, słowem – za istotę sztuki słowa. Uznawane za wyłączny atrybut języka poetyckiego, tradycyjnie kojarzone jest z tzw. językiem przenośnym i ogranicza się do metafor poetyckich, symboli i alegorii, czyli ‘figur mowy’. Aby dany tekst został zakwalifikowany jako przykład obrazowania, musi wyróżniać się wysokim poziomem kondensacji użyć języka przenośnego”⁸. Z kolei R. W. Langacker przedstawia swoją koncepcję ‘gramatyki jako obrazowania’⁹. W jego teorii wszystkie procesy poznawcze znajdują bezpośrednie odbicie w sposobie portretowania sceny przez użytkownika języka, a ostatecznie także w jego wyborze jednostek językowych i obrazów. Natomiast różnice w budowie ludzkich języków i ich wpływ na duchowy rozwój ludzkości są punktem wyjścia do opisu swoistości rosyjskiego przekładu polskiej współczesnej poezji religijnej, w tym też twórczości księdza Twardowskiego. Przekład poezji to nie czysto językowy transfer, lecz przekład języka, świata i obrazów z nim związanych.

Przedmiotem analizy w niniejszym artykule jest językowy obraz miłości w utworach księdza J. Twardowskiego i ich rosyjskich przekładach. Miłość to jeden z wielu tematów podejmowanych przez autora, ale poza wiarą jest to temat główny. Cechą jego poezji jest zafascynowanie rozmaitością zjawisk, nie zawsze przez nas zauważalnych. J. Puzynina stwierdza, że „Ksiądz Jan mówi dużo o takich pojęciach ogólnych jak miłość, prawda, wiara, dobro i zło, samotność, milczenie, rozważa je w sposób głęboki, a także – co ważne dla rozwijanej przeze mnie myśli – ukazuje różne ich rozumienia, sposoby przeżywania, uzależnienia od ich podmiotów, od sytuacji, perspektyw, zmiennych punktów widzenia, umieszcza je w łańcuchach przyczyn i skutków”¹⁰. Tematyka wierszy J. Twardowskiego najczęściej dotyka najważniejszych spraw egzystencjalnych. Poeta pisze o ludzkich doznaniach, uczuciach, doświadczeniach, o relacjach między człowiekiem a Bogiem i między ludźmi

⁸ E. Tabakowska, *Językoznawstwo kognitywne a poetyka przekładu*, Kraków 2001, s. 45.

⁹ Zob. R. W. Langacker, *A view of linguistic semantics*, [w:] *Topics in Cognitive Linguistics*, pod red. B. Rudzkiej-Ostyn, Amsterdam/Filadelfia 1988, s. 65.

¹⁰ J. Puzynina, *Ksiądz Jan Twardowski – poeta i człowiek*, [w:] *A to co na krótko może być na zawsze...* Pokłosie spotkania poświęconego pamięci księdza Jana Twardowskiego, pod red. E. Hoffmann-Piotrowskiej, J. Puzyniny, Warszawa 2007, s. 24.

wzajemnie. W duchowości księdza Twardowskiego i jego reakcjach na świat pozostaje niezmienny jeden wektor: autentyczne wcielenie w życie przykazania miłości Boga i ludzi. Między poezją miłosną a poezją religijną jest pewne podobieństwo: obie muszą być pełne autentycznych przeżyć i radosnych, i smutnych. Żeby pisać wiersze religijne, trzeba jednak zakochać się w Bogu ze wszystkimi radościami i ranami, jakie zadaje miłość.

Miłość jest uczuciem, czymś, co trudno wyrazić przy pomocy ograniczonych środków językowych. A. Wierzbicka stwierdza: „Uczucia to jest coś, co się czuje – a nie coś, co się przeżywa w słowach. W słowach można zapisać myśli [...]. Myśl jest czymś, co ma strukturę dającą się odtworzyć słowami. Uczucie z natury rzeczy jest pozbawione struktury, a więc niewyraźalne”¹¹. Miłość to wyrażenie językowe zawierające dodatni komponent wartościujący pod względem ładunku aksjologicznego. Nie ma oczywiście jednej zadawalającej definicji miłości, obejmującej wszystkie jej rodzaje. Psychologowie, filozofowie i lingwiści, zarówno polscy, jak i rosyjscy, wskazują na komponenty specyfikujące różne rodzaje miłości¹², np.: „Miłość, poryw serca kierujący naszą uwagę w stronę jakiejś osoby, przedmiotu czy wartości ogólnej”¹³. „Словом ‘любовь’ обозначается множество различных явлений, плотских и духовных, эмоциональных и интеллектуальных, серьезных и легкомысленных, созидательных и разрушительных”¹⁴.

Dyskurs o miłości prowadzony był od czasów starożytnych po współczesność. W ciągu dziejów miłość traktowano jako piękne, zmysłowe, namiętne uczucie do drugiego człowieka, ale także jako cnotę, dar od Boga, wartość duchową, niezbędną człowiekowi w życiu. Miłość jest dowolną ilością emocji. Wśród jej rodzajów filozofowie wymieniają najczęściej: *agape* – miłość bezinteresowna, ofiarna, przejawiająca się w zafascynowaniu drugą osobą; *eros* – miłość twórcza, sentymentalna; *sexus* – miłość zmysłowa, cielesna; *storge* – miłość przyjacielska, czuła. E. Fromm uważał, że prawdziwa dojrzała miłość polega na obdarzaniu nią innych, co jest równoznaczne z aktem dawania innym samego siebie. Poza mi-

¹¹ A. Wierzbicka, *Kocha, lubi, szanuje. Medytacje semantyczne*, Warszawa 1971, s. 30.

¹² Zob. A. Wierzbicka, *op. cit.*, s. 94; B. Bierwiazconek, *Religijne subkategorie miłości*, [w:] *Uczucia w języku i tekście. Język a kultura nr 14*, red. I. Nowakowska-Kempna, A. Dąbrowska, J. Anusiewicz, Wrocław 2000, s. 79–115 i inni.

¹³ J. Didier, *Słownik filozofii*, Katowice 2000, s. 233.

¹⁴ *Словарь библейского богословия*, под ред. К. Леон-Дюфура, Брюссель 1974, стр. 527.

łością braterską, matczyną, miłością samego siebie i erotyczną, Fromm wyróżnił także miłość Boga¹⁵.

W utworach Jana Twardowskiego miłość nie jest tylko uczuciem, wzruszeniem, romanssem ani zakochaniem się. Jest daniem i przyjmowaniem. Kto kocha, przyjmuje to, co dostaje, a gdy daje – nie żąda wdzięczności. Miłość jest dojrzewaniem, troską i wzajemną odpowiedzialnością za siebie. Jest uczuciem najważniejszym i opisywanym na różne sposoby. Poeta mówi zarówno o różnych odmianach miłości międzyludzkiej, jak i o miłości w relacji między Bogiem i człowiekiem. W jego wierszach miłość jest wysoko waloryzowana, ponieważ pochodzi z nieba, od Boga. Taka miłość jest bezgraniczna, a człowiek ogarnięty Bożą miłością jest też zdolny kochać. Twardowski uważa, że miłość to najwspanialszy dar życia, że trzeba być blisko innych aż do ostatniego tchu. Jego poezja jest niekonwencjonalną szkołą uczuć. Mistrzem w tej szkole jest Bóg. Miłość Boża jest wielka, ale nie przesłania sobą tego, kogo kocha. Ludzie często kochają niemądrze i boleśnie, zajmują się bardziej swoim uczuciem niż kochaną osobą. Ksiądz J. Twardowski nie ucieka przed paradoksami uczuć. W swoich wierszach wyraża przekonanie, że miłość jest jedną z najbardziej skomplikowanych spraw życia¹⁶.

Przytoczone powyżej tezy mają swoje potwierdzenie w materiale egzemplifikacyjnym. Podstawą do analizy obrazów miłości są wybrane wiersze księdza J. Twardowskiego¹⁷ i ich rosyjskie przekłady, zawarte w tomikach wierszy¹⁸ i na różnych rosyjskojęzycznych stronach internetowych. Materiał badawczy stanowi 68 dwutekstów obrazujących miłość. Można je podzielić na 3 podstawowe grupy, uwzględniające podmiot i obiekt miłości. Są to teksty opisujące:

- miłość międzyludzką,
- miłość człowieka do Boga,
- miłość Bożą.

W artykule została przeprowadzona analiza typów miłości w ujęciu bilateralnym. Jej celem jest wyszczególnienie cech miłości w JOS polszczyzny i idiolektie księdza Twardowskiego, jak również pokazanie,

¹⁵ Por. E. Fromm, *O sztuce miłości*, przekład A. Bogdański, Warszawa 1971.

¹⁶ Por. H. Zaworska, *Jestem bo Jesteś*, Kraków 1999.

¹⁷ J. Twardowski, *Zaufałem drodze. Wiersze zebrane 1932–2006*, Warszawa 2007.

¹⁸ Я. Твардовский, *Стихи*, Москва 2006; Я. Твардовский, *Специите любить людей*, Москва 2009.

co dzieje się z JOS, gdy przeniesie się go na grunt języka rosyjskiego i kultury rosyjskiej. Nadrzędnym, sprzężonym z oczekiwaniami odbiorców celem tłumaczenia jest zrozumienie i zaakceptowanie przekazywanej treści tłumaczonego utworu. Tekst zrozumiały dla odbiorcy warunkuje odpowiednie oddziaływanie w konkretnej sytuacji. Istotna jest także świadomość różnic kulturowych między JO i JP, niezbędna do oddania przez tłumacza ekwiwalentnego obrazu w tekście przekładu. E. Tabakowska zauważa, że „Każdy indywidualny, niepowtarzalny akt przekładu poprzedzony jest indywidualnym, niepowtarzalnym aktem recepcji i interpretacji, lecz równocześnie oba stadia tego procesu ograniczone są przez konwencje – językowe, społeczne i historyczne”¹⁹. Poniższa analiza pokazuje, jak tłumacze, uwzględniając wszelkie konwencje, poradzili sobie z przekazaniem idiolektalnego obrazu miłości na język rosyjski.

Uczucia w poezji Twardowskiego są ukazywane poprzez wymienienie ich cech, metaforyczne antropomorfizacje, a także przez towarzyszące im zewnętrzne objawy. „Poeta wykorzystuje wielość sensów tkwiących w wyrażeniach językowych odnoszących się do wyglądu ciała, reakcji fizycznych lub zachowań”²⁰. Miłość u J. Twardowskiego jest najważniejsza, bezcenna, jest czymś wielkim. Miłość człowieka do człowieka ukazana w wierszach poety jest zaskakująca, nielogiczna, często niezrozumiała, zbyt wielka, zmienna. Miłość jest czymś tajemniczym, ulotnym. Jest także ślepyim zaufaniem, wyjściem poza siebie. Nie da się jej wytłumaczyć. Kocha się nie za coś, tylko za nic, wbrew wszystkiemu. Cechy te próbują wiernie, adekwatnie oddać tłumacze w JP, np.:

Jest jeszcze taka miłość / ślepa bo widoczna / jak szczęśliwe nieszczęście / pół radość pół rozpacz / ile to trzeba wierzyć / milczeć cierpieć nie pytać / skakać jak osioł do skrzynki pocztowej / by dostać nic / za wszystko / miej serce i nie patrz w serce / odstraszy cię kochać (*Jest*, I)

Есть еще такая любовь / слепая потому что зримая / как счастливо несчастье / полурадость полугорь / сколько же надо верить / молчать страдать не спрашивать / скачать как осел к почтовому ящику / чтобы получить... ничего / будь добрым в душе и не заглядывай в душу / побоишься любить (*Есть*, II)

¹⁹ E. Tabakowska, *op. cit.*, s. 99.

²⁰ J. Kowalewska-Dąbrowska, *Językowy obraz uczuć w poezji Jana Twardowskiego*, [w:] *A to co na krótko może być na zawsze...* Pokłosie spotkania poświęconego pamięci księdza Jana Twardowskiego, pod red. E. Hoffmann-Piotrowskiej, J. Puzyniny, Warszawa 2007, s. 110.

Nie sądz miłości nie oskarżaj żadnej / nie wybrzydź zbyte wielka więc
 się nie nadaje / tak czysta że ją tylko ocala rozstanie / miej litość dla nie-
 wzajemnej biednej / co wydała się tobie jak but niepotrzebny / uszanuj
 półdiotkę dokładnie od rzeczy / taką która umarła i jeszcze się leczy / sto
 lat temu pisała moja babka w listach (*Pisała*, I)

Не обижай любви не обвиняй ее / не пачкай если велика не по размеру /
 и так чиста что сохранит ее лишь разлука / жалея безответную
 бедняжку / что всегда на виду как ботинок непарный / уважь ее дуреху
 набекрень без толку / и разбитую собранную по осколку / сто лет тому
 писала моя бабка в письмах (*Писала*, NET 2)

[...] dobry wieczór / bo serce zgłupiało na nowo [...] (***, III)

[...] добрый вечер / ведь сердце опять поглупело [...] (***, III)

Myślisz – znowu się spóźnia / zaraz się obrażasz / marudzisz jak sikorka
 ta brzydsza bez czubka / kto miłości nie znalazł już jej nie odnajdzie /
 a kto na nią wciąż czeka nikogo nie kocha / martwi się jak wdzięczność że
 pamięć za krótka / miłość dawno przybiegła i ukłękła przy nas / spokojna
 bo szczęście porzuciła ciasne / spróbuj nie chciał jej wcale / wtedy przyjdzie
 sama (*Czekanie*, III)

Думаешь – опаздывает снова / обижаешься / конючишь как синичка
 та невзрачная без хохолка / кто любви не нашел не отыщет / кто все
 ждет ее тот не любит / и грустит благодарный за короткую память /
 а любовь давно прибежала стоит на коленях перед нами / бросив тесное
 счастье спокойна / ты попробуй не ждать ее вовсе / и она сама к тебе
 выйдет (*Ожидание*, III)

Miłości towarzyszy ciągły lęk, a także poczucie samotności. Wszyscy
 szukają miłości. Nie zawsze skutecznie. Niektórzy przeciwnie – próbują
 uciec od miłości. Najgorzej jest przestać kochać, to jest dopiero dramat.
 Człowiek jest po to, żeby kochać człowieka. Teksty utworów sugerują, że
 nawet miłości nieudane, przemijające, bolesne, nieodwzajemnione też nas
 wiele uczą, np.:

Miłość i samotność / wzięły się pod rękę jak siostry / idą noga w nogę /
 nie rozdzielaj ich / nie szarp. Łapy przy sobie / miłość bez samotności /
 byłaby nieprawdą / samotność bez miłości rozpaczą [...] / jeśli były gdzie
 indziej / to i przyjdą do ciebie (*Nie rozdzielaj*, I)

Любовь и уединенность / под руки взялись как сестры / идут нога
 в ногу / не разделяй их / не трогай. Прочь лапы / отымешь уединен-
 ность / и любовь станет неправдой / отымешь любовь уединенность
 станет смертью [...] / не сгнули сестры со света / принесут и тебе хле-
 ба (*Не разделяй*, III)

Jest miłość trudna / jak sól czy po prostu kamień do zjedzenia / jest przewidująca / taka co grób zamawia wciąż na dwie osoby / niedokładna jak uczeń co czyta po łebkach / jest cienka jak opłatek bo wewnątrz wzruszenie / jest miłość wariatka egoistka gapa / jak jesień lekko chora z księżycem kłamczuchem / jest miłość co była ciałem a stała się duchem / i ta co nie odejdzie – bo znów niemożliwa (*Miłość, I*)

Есть любовь тяжелая / как соль или просто камень для пищи / есть предусмотрительная / такая что гроб заказывает все время на двух человек / неприлежная как ученик читающий кое-как / есть любовь сумасбродка эгоистка разиня / как осень слегка больная с луною вруньей / есть любовь бывшая плотью и ставшая духом / и та что не отступает – ибо вновь невозможна (*Любовь, III*)

[...] nie chcą słuchać mych kazań gwiazdy sprawiedliwe [...] / miłości z wadą serca / a takie wciąż czyste (*Drzewa niewierzące, I*)

[...] к проповедям глухи праведные звезды [...] / любви с пороком сердца / а такие все чистые (*Не веруют деревья, II*)

[...] czemu ci co odeszli są bardziej obecni / i nawet dawna miłość co straszyla grzechem / stroi miny zabawne bo stała się duchem / miłość to samotność co łączy najbliższych / stąd czyste nawet co jest zbyt gorące [...] (*Wszystko co dawne, I*)

[...] почему подлинно присутствие лишь ушедших / и даже давняя любовь что отпугивала грехом / корчит смешные рожицы потому что превратилась в духа / любовь это одиночество которое связывает самых близких / следовательно даже страсть чиста [...] (*Все давнее, II*)

Kochał – ale nikt go nie chciał / śpieszył się – nikt na niego nie czekał / kołatał – kto inny otwierał / biegł z sercem – droga się urwała [...] (*Święty gapa, I*)

Он любил – никто не хотел его / спешил – но никто не ждал / он стучался – открывал другой / бежал распахнув свое сердце – дорога оборвалась [...] (*Святой недотема, II*)

Uciec od miłości / na chwilę / na sto lat / na zawsze / nie tak łatwo / kiedy serce otworzy paszczę (*Ucieczka, I*)

Убежать от любви / хоть на миг / хоть на век / и навсегда пропасть / не так-то все это просто / если сердце раскроет пасть (*Бегство, III*)

Miłość to troska o innego, oddanie się komuś. Miłość wymaga cierpliwości. Ludzie wciąż szukają miłości prawdziwej, pełniejszej zamiast realizować się w miłości zastanej. Nic nie jest w życiu ważne bez miłości. Z niej powstaje człowiek. To 'miłość wariatka' przetrwa wszystko.

Powinniśmy się śpieszyć, by zdążyć kochać ludzi, bo bez miłości nic nie ma wartości, np.:

Noc od dnia ważniejsza [...] / nocą człowiek człowieka z miłości poczyna [...] (Dobranoc, I)

Ночь важнее чем день [...] / человек человека ночью в любви зачинает [...] (Спокойной ночи, II)

[...] miłość pierwsza – zupełnie jak cielę / bo patrzy w niebo / by zobaczył ziemię / miłość ostatnia – to przecucie piękna (Ostatnia, I)

[...] первая любовь – совсем как теленок / смотрит в небо / чтобы увидеть земное / любовь последняя – это предчувствие прекрасного (Последняя, III)

Świat zmaglowany / polityka pudło / dom już nie tamten / inna brama / niewierzący na rosiakach w kościele / tylko miłość / wariatka ta sama (Miłość, I)

Мир как побитый / политика трепло / дом уже не тот / ворота другие / постыющийся неверующий в церкви / только любовь / чокнутая та же самая (Любовь, II)

Czystość ciała / czystość rąk pana przewodniczącego / czystość idei / czystość śniegu co płacze z zimna / wody co chodzi nago / czystość tego co najprościej / i to wszystko psu na budę / bez miłości (Miłość, I)

Чистота тела / чистота рук начальства / чистота идеи / чистота снега который плачет от холода / воды которая ходит голая / чистота наипростейшего / да псу под хвост все это / без любви (Любовь, III)

Śpieszmy się kochać ludzi tak szybko odchodzą [...] / Kochamy wciąż za mało i stale za późno [...] / Śpieszmy się kochać ludzi tak szybko odchodzą / i ci co nie odchodzą nie zawsze powrócą / i nigdy nie wiadomo mówiąc o miłości / czy pierwsza jest ostatnią czy ostatnia pierwszą (Śpieszmy się, I)

Спешите любить людей – они так быстро уходят [...] / мы любим всегда слишком мало и всегда слишком поздно [...] / Спешите любить людей они так быстро уходят / а те кто не уходят возвращаются не всегда / и никогда не известно если речь идет о любви / первая станет последней или последняя первой (Спешите, III)

Święty Pawle nie odchodź daleko / nie porzucaj nas / pozostań blisko / jeszcze raz w liście nam napisz / o miłości co przetrwa wszystko (O świętym Pawle, III)

Святой Павел не уходи далеко / не оставляй нас / рядом останься просим / еще раз в послании напиши нам / о любви что все переносит (О святом Павле, III)

W miłości często towarzyszy nam uczucie niedosytu. Niemal zawsze wydaje nam się, że pragniemy czegoś więcej. Ta tęsknota za miłością doskonałą jest tęsknotą za Bogiem. Spośród różnych typów ludzkiej miłości, miłość do Boga jest najtrudniejsza do opisania. B. Bierwiazonek do centralnych kategorii tego rodzaju miłości zalicza: uwielbienie, oddanie, wdzięczność, entuzjazm, posłuszeństwo, tęsknotę. Z faktem, że jest to miłość przykazana, wiąże się cecha posłuszeństwa i potrzeba oddawania czci²¹. Miłość do Boga, czyli miłość oparta na wierze i z wiary wynikająca, jest centrum egzystencji człowieka wierzącego. Jest to uczucie ponadczasowe, nadające sens ludzkiemu życiu. Jednocześnie miłość do Boga jest największym i pierwszym przykazaniem w życiu ludzi wierzących. Powinna to być miłość bezgraniczna, której podstawą jest miłość, jaką darzy nas Bóg. Do miłości potrzebny jest Bóg i człowiek, żeby była wzajemna. Człowiek nigdy nie byłby zdolny do miłości, gdyby Bóg nie udzielił mu potrzebnej siły. Miłość pochodzi od Boga, jest dowodem na istnienie Boga, 'jest cała Stamtąd', przychodzi spoza nas, jest wieczna. Jednocześnie miłość Boga jest dla nas niezrozumiała, budzi niekiedy lęk, np.:

Nie bój się chodzenia po morzu [...] / miłości nie dla ciebie / czekania na nikogo [...] / bo to co nas spotyka / przychodzi spoza nas (*Wiersz z banałem w środku*, III)

Не бойся хождения по водам [...] / любви не для тебя / ожидания никого [...] / ибо то с чем встречаемся мы / приходит со стороны (*Стихотворение с банальностью внутри*, III)

Nie bój się kochać jeśli tylko wierzysz [...] / a miłość daje to czego nie daje / więcej niż myślisz bo jest cała Stamtąd / a śmierć to ciekawostka że trzeba iść dalej (*Nie bój się*, I)

Не страшись любить только веруй [...] / а любовь дает что дает и больше / больше чем разумеешь ибо вся Оттуда / а смерть вот диво не конец а начало (*Не страшись*, III)

Najpierw nie chcieli uwierzyć / więc mówili do siebie / że ich miłość za wielka / nieobjęta jak liście / za wysokie za bliskie / potem że to nieprawda / przecież tak jest ze wszystkim / lecz Ty co znasz ptaki po kolei / i buki złote / wiesz że jeśli miłość to tak jak wieczność / bez przed i potem (*Jeśli miłość*, I)

²¹ Por. B. Bierwiazonek, *op. cit.*, s. 79–116.

Вначале не хотели верить / и потому друг другу говорили / что их любовь чрезмерно велика / и необъятна как листва / и слишком высока близка излишне / потом что это неправда / ведь так во всем / но Ты Который знаешь птиц наперечет / и буки золотые / понимаешь что если любовь то это словно вечность / где нет ни до ни после (*Если любовь*, III)

Czy nie dziwi cię [...] / miłość co pojawia się bez naszej wiedzy [...] (*Ankieta*, I)

Удивляет ли тебя [...] / любовь что рождается без нашего ведома [...] (*Анкета*, NET 3)

[...] kochać też nie umiałem / wiernie ani niewiernie / ktoś inny lepszy / kochał przeze mnie [...] (*Prośba*, I)

[...] и любить я совсем не умел / верно или неверно / тот кто любил за меня / лучше чем я безмерно [...] (*Просьба*, II)

Relacja miłości ustanawia bliski kontakt między człowiekiem a Bogiem, który najczęściej jest nawiązywany przez modlitwę – rozmowę z Bogiem. Modlitwa jest wzniesieniem serca ku Niebu, okrzykiem wdzięczności, miłości, zarówno w radości, jak i w cierpieniu. Modlitwa jest spotkaniem Bożego i ludzkiego pragnienia. Bóg pragnie miłości, pobudza nas do miłości przez Swoją własną miłość, miłość prowadzącą Chrystusa do śmierci za grzechy ludzi, miłość najwyższą. Miłość Jezusa była czymś zupełnie niezwykłym, czymś innym od ludzkich miar. On umarł z miłości także do tych, którzy go zabili. To solidarność człowieka z człowiekiem, największa, jaka może być. Miłość człowieka do Boga także potrafi być bardzo mocna, niezachwiana, przetrzymująca każde cierpienie. Człowiek wierzący całkowicie oddaje się woli Bożej, np.:

Cierpliwość – spokój ze przeciwieństwem / miłość – z niewidzialnym milcząca rozmowa [...] / Krzyż – kiedy miłość idzie za daleko (*Cierpliwość*, I)

Терпение – успокоение что ведь случится / любовь – с незримым молчаливым разговором [...] / Крест – когда любовь идет более чем далеко (*Терпение*, III)

Życie niedokończone [...] / miłość spełnioną i nieudaną [...] / Bożej powierzam opiece (*Życie*, III)

Жизнь незавершенная [...] / любовь осуществившуюся и неудавшуюся [...] / Божьей вверю опеке (*Жизнь*, III)

Boże którego nie widzę [...] / przystaję w ogonku / i proszę Cię o miłość jak o ciężką pracę (*Boże*, I)

Боже которого я не вижу [...] / стою в очереди / прошу тебя о любви как о тяжелой работе (*Боже, III*)

Żebym nie zasłaniał sobą Ciebie [...] / nie kochał długo i niepewnie [...] / żeby serce moje nie toczyło się jak krzywe koło [...] (***, I)

Чтобы я не заслонял Тебя собою [...] / не любил долго и некрепко [...] / чтобы сердце мое не катилось кривым колесом [...] (***, III)

[...] za to że się marszczy / najpierw ciało potem rozum a na końcu serce [...] / za miłość niewzajemną za nic / Bóg zapłać (*Za wiosnę, I*)

[...] за то что сморщивается / сначала тело потом разум и в конце сердце [...] / за любовь без взаимности ни за что / спасибо (*Za весну, III*)

W analizowanych wierszach nie zawsze dane jest człowiekowi doświadczać bezgranicznej miłości do Boga. Ciągłe jej szukamy, a ona potrafi nam uciekać. Człowiek nie zawsze jest taki sam w kontaktach z Bogiem, bywa w Nim zakochany i bywa oschły. Czasami oddala się od Boga, jest nieufny i bojaźliwy. Jednak zawsze do Boga powraca, zostaje, uczy się od Niego miłości, gdyż tylko 'ten którego kochają zostanie zbawiony', np.:

[...] twej miłości zranionej Bóg łaknie jak chleba / nieszczęście nie-nieszczęście jeśli szczęścia nie ma [...] / uśmiech czasem się modli po prostu – mój Boże / tu gdzie miłość odchodzi lecz jej nie ubywa / ci co się kochają cierpią gdy są razem / uśmiech i z cytryną uśmiechnąć się może [...] (*Nieszczęście nie-nieszczęście, I*)

[...] любви твоей израненной Бог словно хлеба ждет / если счастья не видно несчастье не-несчастье [...] / улыбка часто молится просто – мой Боже / здесь где любовь уходит но не убывает / те кто любят друг друга когда они вместе страдают / улыбка даже с лимоном улыбкой остаться может [...] (*Несчастье не-несчастье, III*)

Można mieć wszystko żeby odejść / czas młodość wiarę własne siły / świętej pamięci dom rodzinny / skrzynkę dla szpaków i sikorek / miłość wiadomość nieomylną / że nawet Pan Bóg niepotrzebny [...] (*Żeby wrócić, III*)

Уходить можно все имея / бремя молодость веру силы / светлой памяти дом родимый / для скворцов и синичек скворечник / и любовь точное знание / что тебе и Господь не нужен [...] (*Чтобы вернуться, III*)

Dziękuję Ci że nie jest wszystko tylko białe albo czarne [...] / za to / że niestałość spełnia swe zadanie / i ci co tak kochają że bronią błędów / tylko my chcemy być wciąż albo albo / i jesteśmy na złość stale w kratkę (*Podziękowanie, I*)

Благодарю тебя что не все только черное или белое [...] / за то / что непостоянство творит свое дело / и те кто так любят прощают проступки / только мы хотим быть всегда или-или / а выходит назло ни то и ни се (*Благодарение*, NET 1)

[...] nie ma sytuacji na ziemi bez wyjścia [...] / spadają z obłoków / małe wielkie nieszczęścia potrzebne do szczęścia / a od zwykłych rzeczy naucz się spokoju / i zapomnij że jesteś gdy mówisz że kochasz (*Kiedy mówisz*, I)
 [...] нет на земле безвыходного положения [...] / падают из облаков / мелкие крупные несчастья необходимые для счастья / и у обиденных забот научись спокойствию / и забудь что существуешь ты когда говоришь что любишь (*Когда ты говоришь*, II)

Mój Bóg głodny / ma chude ciało i żebra [...] / Bezradni / rząd ministrowie żandarmi / tylko miłością / mój Bóg się daje nakarmić (*Głodny*, I)

Мой Бог – голодный / худое тело и видны ребра [...] / Беспомощны / правительство и жандармы / только любовью / мой Бог даст себя накормить (*Голодный*, NET 3)

Ten którego kochają zostanie zbawiony / choć kocha się dlatego że się nie rozumie [...] (*Zbawiony*, III)

Тот кого любят будет спасен / хоть любят оттого что ничего не понимают [...] (*Будет спасен*, III)

Miłość człowieka do Boga jest oparta na miłości nieograniczonej, wielkiej, doskonałej – miłości Boga do człowieka. Bóg Ojciec miłuje nas tak, jak miłuje Chrystusa, dostrzegając w ludziach Jego obraz. On stwarza człowieka, otacza opieką, obdarowuje nieśmiertelną duszą, szczęściem, zbawia i ofiarowuje człowiekowi raj. Bóg jest Miłością. On kocha człowieka, kocha wszystko, co stworzył. W każdej chwili codziennego życia Bóg kocha miłością najprawdziwszą, inną, także prosi o miłość, bo 'nie wszystko może' i niejednokrotnie spotyka się z miłością niewzajemną, np.:

Wciąż wieczność była z nami / a nam się zdawało [...] / że czas zmarnowany stale i za krótki / każdą miłość zamienia na łyzy bardzo drobne / że dawni zakochani już się nie całują / bo list najpierw przybliży a potem oddala [...] (*Wieczność*, I)

Вечность была уже с нами / а нам все казалось [...] / что [...] / время быстротечно и всегда уходит впустую / разменивая любовь на мелкие слезинки / что тем кто был влюблен уже не целоваться / что всякое письмо приблизив отдаляет [...] (*Вечность*, III)

Bóg kocha ciebie poprzez list serdeczny co doszedł / poprzez życzenia na święta [...] / przez serce krzyczące z krzyża (*Najbliżej*, III)

Любовь Бога к тебе в теплом письме что дошло / в словах пожеланий на праздник [...] / в сердце том что с креста кричит (*Ближе всего*, III)

Czy stworzyłeś serce przez grubszą pomyłkę / czy dajesz miłość żeby ją odebrać / czy kochających od nas oddalasz na zawsze / czy to co nas rozłącza nie łączy / czy to co dzieli nie każe się spotkać [...] (*Odpowiedzi*, III)

Неужели Ты сердце создал по ошибке / и даруешь любовь чтоб ее отнять / любящих навсегда от нас отдаляешь / и то что разъединило уже не объединит / а то что разделяло помешает встрече [...] (*Ответы*, III)

Bóg wszechmogący co prosi o miłość / tak wszechmogący że nie wszystko może [...] (*Co prosi o miłość*, I)

Бог всемогучий просящий о любви / такой всемогучий что может не все [...] (*Просящий о любви*, III)

Zatrzymał się / Ciebie pod oknem [...] / – Kto? – pytam wreszcie / – Twój Bóg zakochany / z miłością niewzajemną (*On*, I)

Застыла / тень под окном [...] / – Кто? – я спросил наконец / – Это твой Бог безответно / влюбленный в тебя давно (*Он*, III)

Zaprezentowany powyżej obraz miłości w idiolektalnym ujęciu księdza J. Twardowskiego różni się nieco od obrazu przedstawionego w rosyjskich przekładach analizowanych wierszy. Wiąże się to, przede wszystkim, z przyjętą przez tłumaczy strategią i wykorzystanymi technikami przekładu. Miernikiem sukcesu w sytuacji przekładu staje się stopień efektywności użycia w tekście docelowym środków językowych²². W ujęciu kognitywistycznym jednostką przekładu jest obraz. Ekwiwalencja definiowana jako zbieżność obrazów może powodować różnice w porównywanych jednostkach na poziomie językowym. Oryginalny wymiar namalowanego słowami obrazu można zachować w przekładzie posługując się nieekwiwalentnymi środkami językowymi. Kopia nie może być całkowicie wierna oryginałowi, ponieważ tłumacz musi czerpać z konwencji językowych języka przekładu, które nie zawsze są odpowiednikami systemu pojęciowego tekstu wyjściowego.

²² Zob. M. Mocarz, *Przekaz leksyki religijnej w przekładzie wobec oczekiwań odbiorców*, [w:] *Przekład – Język – Kultura*, pod red. R. Lewickiego, Lublin 2002, s. 105–111.

Analiza zebranego materiału wykazała, że językowy obraz miłości przedstawiony w tekstach oryginalnych został przeniesiony do języka przekładu w sposób dosłowny z ewentualnym zastosowaniem transformacji gramatycznych lub, częściej, poprzez użycie przekształceń leksykalnych. W sposób leksykalnie ekwiwalentny zostało przetłumaczonych 26 spośród 68 obrazów miłości. **Przekład dosłowny** nie oznacza transkadowania, literalności, ponieważ odbywa się poprzez subiektywne odczytywanie tekstu oryginału przez tłumacza – nadawcę tekstu docelowego. Badane dwuteksty obrazujące miłość zazwyczaj nie przesłaniają oryginału. Tłumacze²³ dążą do domestykacji języka i świata wyjściowego, co pokazują poniższe przykłady:

Bóg wszechmogący co prosi o miłość / tak wszechmogący że nie wszystko może / skoro dał wolną wolę / miłość teraz sama / wybiera po swojemu / to czyni co zechce [...] (*Co prosi o miłość*, I)

Бог всемогущий просящий о любви / такой всемогущий что может не все / если дал нам свободную волю / любовь теперь сама / по-своему выбирает / делает что захочет [...] (*Просящий о любви*, III)

Miłości podobna tylko do miłości / prawdo podobna tylko do prawdy / szczęście podobne do szczęścia [...] / przestańcie się nareszcie tak wygłupiać / przecież nawet Bóg podobny do Boga nie istnieje (*Podobieństwa*, I)

Эй любовь похожая только на любовь / правда похожая только на правду / счастье похожее на счастье [...] / перестаньте вы наконец валять дурака / даже Бога который был бы похож только на Бога не существует (*Сходство*, III)

Życie niedokończone [...] / miłość spełnioną i nieudaną [...] / Bożej powierzam opiece (*Życie*, I)

Жизнь незавершенная [...] / любовь осуществившуюся и неудавшуюся [...] / Божьей вверю опеке (*Жизнь*, III)

Cierpliwość – spokój że przecież się stanie / miłość – z Niewidzialnym milcząca rozmowa [...] / Krzyż – kiedy miłość idzie za daleko (*Cierpliwość*, I)

Терпение – успокоение что ведь случиться / любовь – с Незримым молчаливый разговор [...] / Крест – когда любовь идет более чем далеко (*Терпение*, III)

²³ W analizowanych zbiorach wiersze J. Twardowskiego na język rosyjski tłumaczyli: Сергей Аверинцев, Наталья Астафьева, Андрей Базилевский, Игорь Баранов, Оксана Басий, Анатолий Гелескул, Марина Осмоловская и Христина Сутра.

Szkoda / dla jednej tylko osoby [...] / szczęścia co zamyka usta / łamigłówni serca / miłości co ostrzy nóż [...] (*Przyrost ludności*, I)

Жалко / для одного человека [...] / счастья лишаящего дара речи / головоломки сердца / любви что как острый нож [...] (*Прирост населения*, III)

Święty Pawle nie odchodź daleko / nie porzucaj nas / pozostań blisko / jeszcze raz w liście nam napisz / o miłości co przetrwa wszystko (*O świętym Pawle*, I)

Святой Павел не уходи далеко / не оставляй нас / рядом останься просим / еще раз в послании напиши нам / о любви что все переносит (*О святом Павле*, III)

Nieliczne przykłady pokazują dostosowanie tekstu przekładu do normy bądź uzusu języka rosyjskiego poprzez zastosowanie **transformacji gramatycznych**. W tekstach ekwiwalentnych leksykalnie zastosowano takie przekształcenia, jak: zmiana szyku wyrazów, zamiana słowa – wyrażeniem, zamiana części mowy lub form wyrazów, np.:

[...] dobry wieczór / bo serce zgnębiało na nowo [...] (***, I)

[...] добрый вечер / ведь сердце опять поглупело [...] (***, III)

[...] miłość pierwsza – zupełnie jak ciele / bo patrzy w niebo / by zobaczyć ziemię / miłość ostatnia – to przecucie piękna (*Ostatnia*, I)

[...] первая любовь – совсем как теленок / смотрит в небо / чтобы увидеть земное / любовь последняя – это предчувствие прекрасного (*Последняя*, III)

[...] trzeba się oprzeć [...] / na sile ciężenia co oddala tego kogo się kocha / kochamy od razu dwie osoby niemożliwe do kochania / bo tę co za blisko i tę za daleko [...] (*Żeby się obudzić*, I)

[...] нужно опереться [...] / на силу тяжести, которая отрывает того, кого любишь, / а любим мы одновременно двух тех, кого любить невозможно / потому что один слишком близко, а другой слишком далеко [...] (*Чтобы проснуться*, NET 1)

[...] Dziękuję Ci że sprawiedliwość Twoja jest nierównością [...] / wierzymy bo inni nie wierzą / umieramy za tych co nie chcą umierać / kochamy bo innym serce wychłódło [...] (*Sprawiedliwość*, I)

[...] Спасибо тебе за то что Твоя справедливость в неравенстве [...] / умираем за тех кто умирать не хочет / любим потому что у других остыло сердце [...] (*Справедливость*, II)

Pozostałe 42 spośród 68 obrazów miłości zostały przekazane do języka przekładu z zastosowaniem przekształceń leksykalnych, zmieniających częściowo lub całkowicie sens oryginału na poziomie jednostek językowych. Innymi słowy, oryginał i przekład są ekwiwalentne na poziomie obrazowania, a nie są wierne na płaszczyźnie językowej poprzez dobór technik przekładu w procesie tłumaczenia. W analizowanych tekstach najczęściej pojawiającym się przekształceniem (22 przykłady) – według klasyfikacji Reckera²⁴ – jest **rozwnięcie logiczne**, polegające najczęściej na zamianie odpowiednika słownikowego – kontekstowym, logicznie z nim powiązany. Jest to zamiana procesu – przyczyną, procesu – skutkiem, przyczyny – procesem, przyczyny – skutkiem, skutku – przyczyną lub skutku – procesem²⁵. Niektóre z tych zamian przedstawiają poniższe przykłady:

[...] czemu ci co odeszli są bardziej obecni / i nawet dawna miłość co straszyla grzechem / stroi miny zabawne bo stała się duchem / miłość to samotność co łączy najbliższych / stąd czyste nawet co jest zbyt gorące [...] (Wszystko co dawne, I)

[...] почему подлинно присутствие лишь ушедших / и даже давняя любовь что отпугивала грехом / корчит смешные рожицы потому что превратилась в духа / любовь это одиночество которое связывает самых близких / следовательно даже страсть чиста [...] (Все давнее, II)

Wciąż wieczność była z nami / a nam się zdawało [...] / że czas zmarnowany stale i za krótki / każdą miłość zamienia na łzy bardzo drobne / że dawni zakochani już się nie całują / bo list najpierw przybliża a potem oddala [...] (Wieczność, I)

Вечность была уже с нами / а нам все казалось [...] что [...] / время быстротечно и всегда уходит впустую / разменивая любовь на мелкие слезинки / что тем кто был влюблен уже не целоваться / что всякое письмо приблизив отдаляет [...] (Вечность, III)

Ten którego kochają zostanie zbawiony / choć kocha się dlatego że się nie rozumie [...] / ile razy błdziłeś ale ktoś cię kochał / czekał w oknie bo oddech pozostał na szybie [...] (Zbawiony, III)

Тот кого любят будет спасен / хоть любят оттого что ничего не понимают [...] / сколько ты ошибался но кто-то любил тебя / ждал у окошка дыханием грея стекло [...] (Будет спасен, III)

²⁴ Zob. Я. И. Рецкер, *Теория перевода и переводческая практика*, Москва 1974.

²⁵ *Ibidem*, s. 46.

Bóg kocha ciebie poprzez list serdeczny co doszedł / poprzez życzenia na święta [...] / przez serce krzyczące z krzyża (*Najbliżej*, III)

Любовь Бога к тебе в теплом письме что дошло / в словах пожеланий на праздник [...] / в сердце том что с креста кричит (*Ближе всего*, III)

Kolejną co do liczebności grupą są obrazy miłości, w których tłumacze zastosowali w poszczególnych jednostkach technikę zwaną **przekształceniem kompleksowym**. Technika ta, według Reckera, jest dalszym etapem rozwinięcia logicznego, prowadzącym do zatarcia bezpośredniego związku logicznego między planem wyrażenia JO i JP. Technikę tę badacz określa mianem syntezy znaczenia bez bezpośredniego związku z analizą²⁶. W badanych obrazach całościowej zmianie nie uległ oczywiście obraz miłości, lecz wyrazy, zwroty, czy zdania go charakteryzujące, np.:

Nie sądź miłości nie oskarżaj żadnej [...] / miej litość dla niewzajemnej biednej / co wydała się tobie jak but niepotrzebny / uszanuj pófidiotkę dokładnie od rzeczy / taką która umarła i jeszcze się leczy [...] (*Pisała*, I)

Не обижай любви не обвиняй ее [...] / жалеj безответную бедняжку / что всегда на виду как ботинок непарный / уважь ее дуреху набекрень без толку / и разбитую собранную по осколку [...] (*Писала*, NET 2)

[...] kto miłości nie znalazł już jej nie odnajdzie / a kto na nią wciąż czeka nikogo nie kocha / martwi się jak wdzięczność że pamięć za krótka / miłość dawno przybiegła i ukłękła przy nas [...] (*Czekanie*, III)

[...] kto любви не нашел тот ее не найдет / a kto все только ждет никогда не полюбит / уповая на то что воздастся ему за добро / любовь давно прибежала и ждет у ваших ног [...] (*Ожидание*, NET 1)

Miłość i samotność [...] / jeśli były gdzie indziej / to i przyjdą do ciebie (*Nie rozdzielaj*, I)

Любовь и уединенность [...] / не сгинули сестры со света / принесут и тебе хлеба (*Не разделяй*, III)

Jest jeszcze taka miłość / ślepa bo widoczna / jak szczęśliwe nieszczęście / pół radość pół rozpacz [...] / miej serce i nie patrz w serce / odstraszy cię kochać (*Jest*, I)

Есть еще такая любовь / слепая потому что зримая / как счастливо несчастье / полурадость полугоре [...] / будь добрым в душе и не заглядывай в душу / побоишься любить (*Есть*, II)

²⁶ *Ibidem*, s. 53–54.

Znacznie mniej liczną grupę stanowią obrazy, w których przekładzie posłużono się techniką **dyferencjacji** znaczeń na poziomie jednostek językowych. Zróżnicowanie znaczeń dotyczy 9 dwutekstów ilustrujących miłość. Są to m.in.:

Świat zmaglowany [...] / tylko miłość / wariatka ta sama (*Miłość*, I)

Мир как побитый [...] / только любовь / чокнутая та же самая (*Любовь*, II)

Każda miłość byłaby trochę na niby [...] / bo wszystko co się kończy jest za krótkie (*Czas*, I)

Каждая любовь была бы чутьочку мнимой [...] / ибо все что кончается – ч ересчур недолго (*Время*, II)

Jest miłość trudna [...] / jest miłość wariatka egoistka gapa [...] (*Miłość*, I)

Есть любовь тяжелая [...] / есть любовь сумасбродка эгоистка разиня [...] (*Любовь*, III)

Można mieć wszystko żeby odejść [...] / skrzynkę dla szpaków i sikerek / miłość wiadomość nieomylną / że nawet Pan Bóg niepotrzebny [...] (*Żeby wrócić*, II)

Уходить можно все имея [...] / для скворцов и синичек скворечник / и любовь точное знание / что тебе и Господь не нужен [...] (*Чтобы вернуться*, II)

Dyferencjacja, jak pokazały przykłady, jest techniką opierającą się na relacji podrzędności. Jednostka JO ma szersze pole semantyczne niż ekwiwalentna jej jednostka JP. Sytuację odwrotną, czyli rozszerzenie pola semantycznego w JP w stosunku do JO obrazują kolejne teksty, przetłumaczone przy zastosowaniu **generalizacji**. Techniką tą posłużyli się tłumacze tylko w 5 przypadkach, np.:

Tu leżą starego kawalera kości / co za długo studiował traktat o miłości (*Teoretyk*, II)

Здесь прах старого холостяка лежит за оградой / о любви трактат изучавшего дольше чем надо (*Теоретик*, II)

Nie bój się chodzenia po morzu [...] / miłości nie dla ciebie / czekania na nikogo [...] / bo to co nas spotyka / przychodzi spoza nas (*Wiersz z banałem w środku*, II)

Не бойся хождения по водам [...] / любви не для тебя / ожидания никого [...] / ибо то с чем встречаемся мы / приходит со стороны (*Стихотворение с банальностью внутри*, II)

[...] nie ma sytuacji na ziemi bez wyjścia [...] / spadają z obłoków / małe wielkie nieszczęścia potrzebne do szczęścia [...] (*Kiedy mówisz*, I)

[...] все на свете случается в срок [...] / с неба падают / те несчастья что счастьем помогут [...] (*Когда ты говоришь*, II)

W badanych dwutekstach nie pojawiły się wszystkie transformacje leksykalne, wyszczególnione w klasyfikacji Reckera. Tłumacze nie zastosowali konkretyzacji, przekładu antonimicznego czy też kompensacji strat. Poza wskazanymi przekształceniami wykorzystano natomiast zabiegi czysto techniczne, określone w klasyfikacji Barchударова²⁷, czyli **dodanie** i **opuszczenie**. W badanych tekstach przekładu częściej (13 razy) tłumacze wprowadzili dodatkowe informacje eksplicytne w stosunku do tekstu oryginału, gdzie były one implicytne. Zastosowanie tej techniki nie zmienia w znaczący sposób sensu tekstu źródłowego, lecz go uzupełnia, precyzuje dla lepszego odbioru przez czytelnika przekładu, np.:

Mój Bóg głodny / ma chude ciało i żebra [...] (*Głodny*, I)

Мой Бог – голодный / Худое тело и видны ребра (*Голодный*, NET 3)

Sam nic nie czyniłem dobrego [...] / ktoś inny lepszy / kochał przeze mnie [...] (*Prośba*, I)

Сам я не делал добра [...] / тот кто любил за меня / лучше чем я безмерно [...] (*Просьба*, II)

Tu leżą starego kawalera kości / co za długo studiował traktat o miłości (*Teoretyk*, II)

Здесь прах старого холостяка лежит за оградой / О любви трактат изучавшего дольше чем надо (*Теоретик*, II)

[...] kto miłości nie znalazł już jej nie odnajdzie / a kto na nią wciąż czeka nikogo nie kocha [...] (*Czekanie*, III)

[...] кто любви не нашел тот уже ее не найдет / а кто от нее тяжести ждет никого не любит [...] (*Ожидание*, NET 3)

Technikę odwrotną do amplifikacji, czyli **opuszczenie**, redundancję tekstu docelowego w stosunku do tekstu wyjściowego zastosowano w przekładzie 7 obrazów opisujących miłość, np.:

²⁷ Zob. A. S. Бархударов, *Язык и перевод*, Москва 1975.

Czy stworzyłeś serce przez grubszą pomyłkę / czy dajesz miłość żeby ją odebrać [...] (*Odpowiedzi*, II)

Неужели Ты сердце создал по ошибке / и даруешь любовь чтоб ее отнять [...] (*Ответы*, II)

Można mieć wszystko żeby odejść / czas młodość wiarę własne siły [...] (*Żeby wrócić*, I)

Уходить можно все имея / время молодость веру силы [...] (*Чтобы вернуться*, II)

Kochał – ale nikt go nie chciał [...] / biegł z sercem – droga się urwała (*Święty gara*, I)

Он любил – никто не хотел его [...] / бежал – дорога затерялась (*Святой Растяпа*, NET 2)

W przekładzie jednego z obrazów pojawia się sytuacja szczególna. W tekście docelowym został opuszczony przez tłumacza jeden wers wiersza oryginalnego. Nie ma to żadnego uzasadnienia merytorycznego. Ten sposób tłumaczenia należy traktować w kategorii błędu tłumacza lub błędu wydruku. Potwierdzeniem słuszności takiej tezy jest fakt, że ten sam obraz przekazany przez innego tłumacza jest kompletny i zrozumiały, co pokazują poniższe fragmenty:

[...] Dziękuję Ci że sprawiedliwość Twoja jest nierównością [...] / wierzymy bo inni nie wierzą / umieramy za tych co nie chcą umierać / Kochamy bo innym serce wychłódkło [...] (*Sprawiedliwość*, I)

[...] Спасибо тебе за то что Твоя справедливость в неравенстве [...] / _____ / умираем за тех кто умирать не хочет / любим потому что у других остыло сердце [...] (*Справедливость*, II)

[...] Спасибо тебе что справедливость Твоя – неравенство [...] / мы верим потому что другие не верят / мы умираем за тех кто умирать не хочет / мы любим потому что у других ледяное сердце [...] (*Справедливость*, NET 2)

Przekład jest rodzajem komunikacji międzykulturowej, która umożliwia otwarcie się czytelnika temporalnego na odmienną w rozumieniu rzeczywistości. Zaprezentowana analiza wierszy księdza J. Twardowskiego i ich rosyjskich przekładów wykazała, że obrazowanie jest podstawową cechą języka poetyckiego, ekwiwalencja na poziomie obrazów jest precyzyjnym narzędziem w ręku analityka, także językoznawcy, a restrykcja JOS dokonuje się na drodze wierności wobec rozstrzygnięć języka wyjściowego. Językowy obraz miłości, zarówno międzyludzkiej, jak

i w relacji Bóg – człowiek – Bóg, w idiolektalnym ujęciu autora został wiernie skopiowany przez tłumaczy w języku przekładu. Biorąc pod uwagę transfer czysto językowy, teksty docelowe, w znacznej większości, nie są dosłownym odwzorowaniem tekstów wyjściowych. Tłumacze zastosowali różnego typu transformacje leksykalne, niekoniecznie wymuszone normą bądź uzusem, a będące jedynie strategią translatorską. Jednak działalność przekładowa w ujęciu kognitywnym to przekład języków i światów. W tym znaczeniu tłumacze stosując zarówno strategię dosłowności, jak i udomowienia, stworzyli w namyśle docelowym model rzeczywistości podobny do wyjściowego obrazu świata. Obrazy zostały przekazane z JO do JP bez znacznych strat treściowych, co świadczy o wymienialności światów ukazujących to uniwersalne uczucie, jakim jest miłość.

WYKAZ SKRÓTÓW

- I – Twardowski J., 2007, *Zaufałem drodze. Wiersze zebrane 1932–2006*, Warszawa.
- II – Твардовский Я., 2006, *Стихи*, Москва.
- III – Твардовский Я., 2009, *Специите любять людей*, Москва.
- NET 1 – www.gazetapetersburska.org/node/76
- NET 2 – http://community.livejournal.com/ks_twardowski/
- NET 3 – <http://sabitov.org.ua/>

THE LINGUISTIC IMAGE OF LOVE IN THE SELECTED POEMS OF FATHER JAN TWARDOWSKI AND RUSSIAN TRANSLATIONS

Summary

Jan Twardowski's poems translated into Russian language in comparison with original texts are the object of analysis. The subject matter of the works concentrates on the most important existential problems. Proposed in the article analysis is located in investigative model of cultural linguistics which links to cognitive paradigm, while taking into account the strategies and techniques used translation. The monolingual analysis specified types and characteristics of love in Polish language, whereas bilingual analysis showed what happens with the linguistic image of love when it is transferred to other language, in this case to Russian language.

Языковая картина любви в избранных стихах отца Яна Твардовского и их русский переводах

Предметом исследования являются стихи поэта переведены на русский язык, по сравнению с оригинальными текстами. Тема произведений сосредоточена на наиболее важных экзистенциальных вопросах. Предложенный в статье анализ помещается в модели культурной лингвистики, которая ссылается на когнитивную парадигму. Анализ учитывает, одновременно, стратегии и методы, использованные в процессе перевода. В рамках внутриязыкового исследования были указанных типы и характерные черты любви в польском языке. Следовательно, межъязыковой анализ показал, что происходит с языковой картиной мира, когда она передана на русском языке, для русского читателя.